

gospodarske, obrtniške in narodne

zhajajo vsako sredo po celi pōli. Veljajo v tiskarnici jemane za celo leto 4 gold., za pol leta 2 gold., za četrt leta 1 gold.; po pošti pa za celo leto 4 gold. 60 kr., za pol leta 2 gold. 40 kr., za četrt leta 1 gold. 30 kr.

V Ljubljani v sredo 8. marca 1876.

Obseg: Pozdrav okrožnici sl. deželnega Kranjskega odbora o osnovi kmetijskih šol po deželi. — Kmetijski zgodovinski spomini vsega sveta vredjeni po mesecih. (Dal.) — Navod za pridelovanje lanú in prediva po Belgiškem načinu. (Dalje.) — Postava o stavbah na Kranjskem. (Dalje.) — Recenzija „Latinske slovnice“. (Dalje.) — Prislovice in reki iz Istre. — Kdo naj gré v ogenj? — Mati ga izdá. (Dalje.) — Naši dopisi. — Noviĉar.

Gospodarske stvari.

Pozdrav okrožnici

sl. deželnega Kranjskega odbora o osnovi kmetijskih šol po deželi.

Ni dolgo tega, kar sem tožil nekemu mlademu gospodu, zakaj ni vpeljanih še kmetijskih šol po deželi. Deželni odbor mi je te besede iz ust vzel s svojo okrožnico. Kdo bi je ne bil z veseljem bral? Županstva in krajni šolski svéti naj preskrbijo nekoliko zemlje za toliko potrebnih kmetijskih šol na deželi. „Tandem“ — vendar enkrat! sem si mislil, ko sem z neko posebno notranjo zadovoljnostjo dotični razglas bral.

Kaj nam pomaga jalova teorija, ako za seboj dejanskih dokazov nima, kaj teoretična šola brez vidnega sadú za kmetijski stan? Teorija sicer mora biti, ker se brez nje do sistematičnega prospeha priti ne more; podlaga prej, potem še le s poslopjem na kviško! Ako je kaj potrebnega in koristnega za kmetijski stan, gotovo in brez ugovora je dobra kmetijska šola, da se v njej sinovi kmetiških starišev učijo umnega kmetovanja, ter si s tem svoj prihodnji stan zdatno zboljšajo in zboljšajo. Kdor na kmetih živi, vidi, kako se tu pa tam godí.

Koga bi v srce ne zbolelo, ko vidi, kako se polje obdeluje po starem kopitu, kako gnojnica razteka po ulicah, kako živina v brezzračne hleve zapira kakor v temnice, in duši s kupom gnoja — morda celo zimo v hlevu branjenega, — kako sekira poje po gozdih, brez usmiljenja vse pobira, staro in mlado prav kakor smrt itd. Zaupiti, vsaj zdihniti mora: kako dolgo bo še tako šlo? kdaj se bo kmetom prikazala zvezda umnega in koristnega kmetovanja in vsega, kar se njemu prišteva? Kdor brlav ali vsaj popolnoma slep ni, lahko sprevidi, da s takim kmetovanjem, kakor je po večem do zdaj, kmetiški stan mora „faliment“ napraviti, — propasti, ker vsestranskim tirjavam časa več vstrezati ne more.

Povsod napredek; potreben je gotovo tudi in najbolj tu, ker je kmetiški stan podlaga drugim; če kmeta ne bo, tudi gospoda ne bo; če zemlja umno obdelana kmetu kruha dala ne bo, kdo bo preživel obljudeni svet? — liberalizem gotovo ne, in tisti „prešmentani“ „volkswirtschaftlicher Aufschwung“ tudi ne. Kaj pomaga le obetati in po časopisih kričati, kako se za kmetijstvo in obrtnijstvo skrbi, če pa dobrega sadú nikjer ne vidimo. Kriči se pa menda zato, da se jok in

stok priprostega ljudstva preupije, prav kakor so nekda; bobnali, morda še citrali, v dolini Gihon, da se ni slišal jok človeških žrtev, darovanih maliku „molohu“.

Ljubi moj slovenski kmetič! — ali res misliš, da ti tvoj položaj prečno slikam? Nikakor ne! Preglejmo vsaj ob kratkem, kako dobro se ti godí. — Povsod se zvikšuje plača, tebi pa rastejo davki, kakor gobe o gorkem jesenskem vremenu, priklad je že toliko, da jih komaj zmaguješ, marsikateri še ne. Vidiš, kako srečen si! Zdaj lahko veš, koliko je tisti „aufschwung“, kmetiški blagostan, vreden; še piškavega oreha ne.

Letošnja zima te je še posebno učila, kaj se pravi brez krajcarja biti; zaprt si bil od jeseni do zdaj; ako si tudi kaj blaga za prodaj imel, stržiti ga nisi mogel, če pa si skupil kak goldinarček, kaj ti je to zaleglo? toliko „kakor ko bi juda v pekel vrgel“, ker si potrebnega preveč imel. Žalostno, toda resnično, da možaki, ki so včasih kaj odvagali, solda imeli niso, težko in neradi so to v misel vzeli, ali „sila“ (uboštvo) in „kašelj“ se ne dasta skrivati.

Dvoje le zamore kmetiški stan zopet na noge spraviti: znižana plača uradnikom in praktične, koristne kmetiške šole. — Naj bi se vsaj višim uradnikom ne plačevalo toliko, kolikor pognati zamo-rejo, ampak kolikor potrebujejo; tudi njih število je preveliko, ker ima „hlapec“ „hlapca“, zakaj bi pa človek sam ne delal? — moli pa delaj! zato si na svetu. — In praktična gospodarska šola? S to, dragi moj, pa le na noge!

Bodi županstvom... cele mile domovine gorko priporočena okrožnica deželnega odbora, da preskrbijo malo več kakor ped zemlje za tako šolo. Toliko plačujete, kmetje, za druge, plačajte še za-se, za svoje sinove, poznejše kmete, kak kos zemlje.

Vem, da sedanja šola vam veliko stroškov priza-dene, vspeha pa sploh malo vidite in si morda mislite: kaj s šolo! — kdo bo pa zemljo obdeloval, ako bo vse „študirano?“ Vem, da vi hočete sad šole videti, prav imate, tak sad vam bo rodila praktična kmetiška šola, pa le pod to pogojo, ako bote za-njo storili, kar je treba, in pa pravih učencikov za to dobili. Verujte mi, potem se ni bati hudega odgovora, kakoršnega je bil dal eden mojih nekdanjih sošolcev svojemu učeniku (silil ga je bolj učiti se): „Jaz gospod, ti gospod, kdo bo pa krave pasel?“

Ako se bo bolj gledalo na praktični del šole, kakor do zdaj, marsikateri otrok tudi revnih starišev si bo po pametnem kmetovanju toliko vednosti nábral,

da bo pozneje, ako domá živeti ne bo mogel, drugje raje delal, kakor pohajkoval in prste po ptujem blagu stegoval. Z delavnostjo bo poštenost nazaj priromala in tistone človeško rokodelstvo, ki se pravi krasti, ropati, ubijati, pojde v prognanstvo, morda še pet ur uni kraj sveta. Ne bo se spolnovalo, kar se iz vojaškega življenja pripoveduje, ko je načelnik bral iz zapisnika vojake: „Tatjevič!“ — tu. — „Kradjevič — Uzmovič!“ — tu sva. „Lopovič!“ — tu. — „Poštenovič!“ — ga ni.

Da bi se enkrat začel pošten ljudski „Aufschwung“, potem se za liberalno ministerstvo nihče zmenil ne bo, ker je liberalnost le na jeziku, ne v dejanji.

Povod k temu spisu mi je dala ona okrožnica sl. deželnega odbora in pa skrb za kmetiški stan v prihodnje.

Kaj ne, govoriti je lahko in na papir kaj nakracljati, v dejanji izpeljati je težje? Vse res, delati je treba, „brez dela ni jela.“ Tudi ne misli, dragi bralec, da sem tak strašen pesimist, črnogledec, morda je v resnici še bolj črno za kmetiški stan, kakor sem ti ga tu namalal. Iz mojih besedi si pa tudi lahko spoznal, kako bistro sem pogledal in srčno pozdravil ono okrožnico deželnega odbora, veselja se bodem pa smejal, ako se županstva in kr. šolski sveti po Kranjskem tako razjezijo, da si napravijo sebi in svojim mlajšim praktičnih in koristnih ljudskih kmetijskih šol prej ko mogoče. — Le na noge, korajža veljá!

Lipenski.

Kmetijski zgodovinski spomini vsega sveta vredjeni po mesecih.

Po „Oesterr. Landw. Wochenblatt.“

(Dalje.)

Meseca februarija.

Dné	Leta	
26.	1766.	so na Francoskem prvič začeli broše (Krapp) pridelovati. Perzijan Althen je to rastlino iz Perzije prinesel v Avignon na Francosko in učil njeno obdelovanje.
26.	1808.	so na Bavarskem proti odškodovanju odpravili služnost (servitudo) pašnikov in gozdne stelje.
27.	1671.	je kamnje deževalo v Ortenau-u na Badenskem.
28.	1852.	so bile na Francoskem vpeljane kmetijske založnice (posojilnice) pod vladjo Napoleona III.
29.	1796.	je dobil Lord Dundonald na Angleškem prvi patent na gnojne soli.
29.	1856.	so na Španjskem v Villaviciosi ustanovili prvo kraljevo gozdarsko šolo.

Meseca marcija.

1753. Ukaz cesarske Avstrijske vlade opominja v povzdigo reje lanú kmetovalce, naj sejejo Rigajski (Ruski) in Memelski lan, in jih podučuje v vsem, kar je o obdelovanji in pridelovanji tega lanú vedeti treba.
1754. je bil prvi shod družbe za pospeh kmetijstva, obrtnijstva in kupčijstva v Londonu na Angleškem. Iz te družbe se je pozneje rodila kraljeva kmetijska družba.
1781. so bili pod vladjo cesarja Jožefa II. prvič vpeljani cesarski žebci v Avstriji.

(Dalje prihodnjič.)

Navod

za pridelovanje lanú in prediva po Belgiškem načinu.

Spisal Andrej Piskar.

Dela po setvi, pletev, zoritev za predivo in za seme, spravi.

(Dalje.)

Ako se pa lan mlati, se razgrne po podu kake tri prste na debelo v dve vrsti, glavice druge proti drugim obrnjene in tako se od kraja do konca čez in čez z bétom premlati. Bét mora biti lesen, 12 palcev dolg, 6 palcev širok in 2 palca debel; v sredi se zvrta in nasadi na kriv ročnik, da se pripravno rabiti dá. Pri mlatvi se mora z eno nogo zmirom na korenine stopati, koder se mlati, da se ne zmeša. Pri mlatvi je treba paziti, da bat lepo in gladko pada na lan, da ga ne zbija in ne meša. Ko ste vrsti čez in čez premlateni, lan se obrne tako kakor žito in se še po drugi strani premlati. Ko je vse premlateno, da se nič več glavice ne drže, se lan lepo strese in v snope poveže tako, kakor smo pri smukanji govorili. Tudi tukaj se mora še ločiti, kar je slabega, in paziti, da se pri koreninah lepo ravna.

Ko je lan omlaten, se dene seme z glavičevno vred na zračen kraj sušit. Če se seme precej ne rabi, pravijo, da je bolje ga djati z glavičevno skup sušit, ker seme bolj napolni in se bolj zgodi. Ko je seme popolnoma suho, se preveje ali pa na vejalniku očisti. Prvo zrnje se porabi za setev, ako se je lan ruval v drugi dobi zoritve in če so se lan in glavice prej prav presušile; zadnje zrnje se rabi pa za olje. Dobro suho seme se spravi v predale ali v lajte in se na suhem kraji hrani, toda se mora večkrat presuti in prevetrili, da ne zaduhne. Če se več semena dalj hrani, je treba ga zaznamovati z letnicami, kdaj je rastlo, da se ne pozabi in ne zmeša. Ako je seme namenjeno za setev, je dobro ga več let hraniti, ker je stareje in spočito seme boljše za setev, ko novo; če je pa seme za olje namenjeno, se pa sme kmalu oddati v oljarnico.

Glavičevna je poparjena jako dobra piča za živino in je tudi zdrava.

Ako se lan prav za seme seje in o tretji zorilni dobi spravlja, se sploh tako ravna, kakor je bilo rečeno pri lanu druge zorilne dôbe. Vendar pa priporočajo lanu za seme glavice boljše osmukati kot mlatiti, in glavice se potem, predno se mlatijo, še prevejajo, ter se samo najlepše in najtežje glavice za setev zmlatijo, če se hoče prav dobro seme pridelati. Tako ravnaajo s semenom Angleži in Belgijanci in pravijo, da jim lan tako dobro stori, kakor če bi bilo seme izvirno rusko.

Brž ko ne bi se tudi pri nas splačalo tako ravnati tam, kjer bi lan za predivo ne storil tako dobro, ker bi, na pr., majhen ostal, ali kaj takega. Tukaj naj bi se lan prav za seme sejal in pustil popolnoma dozoriti, da bi pridelali dobro seme. Morebiti bi nam potem ne bilo treba mnogo semena iz vnanjih dežel dobivati in bi denar doma ostal.

Drugi del.

Izdelovanje prediva.

Izdelovanje sploh.

Izdelovanje prediva prav za prav ne spada v kmetijstvo, ampak v kmetijsko obrtnijo. Ker pa kmetovalci do zdaj pri nas še vedno sami predivo izdelujejo, bomo poskusili tukaj nekoliko opisati umno izdelovanje